

LESMAF

B.I.G.

OF HET RELAAS VAN EEN
BUITENGEWOON INNEMENDE GROEI

ULTIMA THULE & ZEFIRO TORNA

14+

foto Thomas D'hanens

Beste leerkracht,

Jullie komen binnenkort kijken naar de voorstelling B.I.G. van Ultima Thule en Zefiro Torna.

Het is heel belangrijk dat leerlingen al een idee hebben van welk soort voorstelling ze zullen zien en van wat we willen vertellen. De inleiding in deze lesmap dient dan ook als voorbereiding op de voorstelling en laat de leerlingen toe met een open blik naar de voorstelling te komen kijken.

De rest van de lesmap dient als leidraad bij de nabespreking van de voorstelling.

Meer info en foto's over de voorstelling en over wie we zijn, vind je op onze websites www.ultima-thule.be en www.zefirotorna.be.

Reacties zijn ook steeds welkom en mogen gemaild worden naar herlinde@ultima-thule.be.

We wensen jullie een fijne voorstelling!

Ultima Thule en Zefiro Torna

INLEIDING

Ultima Thule en Zefiro Torna

Ultima Thule is een Gents figurentheatergezelschap. We bestaan ongeveer 25 jaar, en kozen al die tijd resoluut voor figurentheater. We bedienen ons van poppen, figuren, materialen en objecten om een verhaal te vertellen. Suggestie is hierbij heel belangrijk. Bij een correct gebruik en een juiste belichting vertellen abstracte figuren vaak even goed een verhaal als bij een letterlijke uitbeelding.

Zefiro Torna is een muziekensemble uit Mechelen dat bekend staat om zijn vernieuwende en originele concepten. Het ensemble werkt met excellente musici uit heel Europa en brengt het muzikale erfgoed uit middeleeuwen tot Barok op een unieke manier tot leven voor een breed publiek. Door een historische uitvoeringspraktijk te koppelen aan andere muziekgenres of disciplines realiseert Zefiro Torna beklijvende totaalconcepten rond een variatie aan symbolische of allegorische thema's.

Op scène zien we twee muzikanten en drie spelers, maar het is belangrijk om weten dat een voorstelling tot stand komt dankzij heel veel mensen.

Wie niet op scène te zien zijn, zijn de auteur en regisseur (in het geval van B.I.G. is dit dezelfde persoon), de poppen- en kostuummaakster, de geluidskunstenaar die zorgde voor de special effects, de lichttechniker en de geluidstechniker.

Tekst en regie	Sven Ronsijn
Spel	Erik Bassier, Tineke Caels, Maya Albert
Muziek	Bram Bosteels (geluidskunstenaar, electronica) Jurgen De bruyn (aartsluit, teorbe, muzikale leiding) Lieselot De Wilde (zang, bruitage, ook wel spel)
Poppen en kostuums	Evelyne Meersschaut
Scenografie en licht	Rupert Defossez
Geluid	Ludo Vleugels

Inhoud

De voorstelling wordt aangekondigd met volgende tekst:

Van bij je geboorte wordt het je al ingeprent.
Jij zal groter worden, groeien.
Opgroeien, uitgroeien.
Jij zal beter worden, ontwikkelen.
Want stilstaan is vergaan.
Dus je eet al wat je kan. Je verslindt.
Voedsel, kennis, wijsheid en ervaring.
En je doet waarvoor je voorbestemd bent.
Groeien.
Je barst uit je vel,
je barst uit je huis,
je barst uit de wereld.
The sky is the limit.
Je groeit maar raak.
Tot de groei jou overneemt.
Vraatzucht.

De voorstelling gaat over groei.
Over de vanzelfsprekendheid ervan, vanaf het moment dat je geboren bent.
Over lichamelijk groeien, maar ook over intellectueel groeien.
Over hoe iedereen groeien vanzelfsprekend vindt.
Over hoe er steeds meer normen opgelegd worden, grenzen hoger gelegd, er meer gevraagd wordt. Door iedereen, jezelf inclusief.
Over ambitie, die uitmondt in zelfingenomenheid; over hoogmoed, en de spreekwoordelijke val die erna komt.

Het woord groeien in al zijn varianten komt heel vaak voor in de tekst.
Ook de pop zie je letterlijk groeien.
En de muziek wordt getransformeerd, vervormd, gemetamorfoseerd.
In wat hieronder volgt, behandelen we de ontwikkeling van de groei op deze drie niveaus.

TEKST - VERHAAL - VERTREKPUNT VAN DE VOORSTELLING

Vertrekpunt:

In 2013 maakte regisseur Sven Ronsijn samen met Zefiro Torna de voorstelling *Nerf*. Die was gebaseerd op de *Metamorfosen* van Ovidius.

Ook voor B.I.G. waren de *Metamorfosen* van Ovidius (die 2010 jaar geleden geschreven werden, in 8 nC!) de inspiratiebron voor het maken van de voorstelling. De auteur herwerkt de verhalen niet, maar gebruikt ze als vertrekpunt voor het verwoorden van een gedachte, een verhaallijn: het groeien, de overmoed, de metamorfose.

De twee verhalen waarop de auteur zich baseerde, komen beiden uit het eerste boek van de *Metamorfosen*:

- Daphne en Apollo: Wanneer de god Apollo de Python, een monster dat het Griekse eiland terroriseert, verslaat, blijven Cupido en Venus daar tamelijk koel over. Ze zijn niet bijster onder de indruk van zijn veroveringen en zijn onoverwinnelijkheidsgevoel. Cupido schiet twee pijlen af. De eerste doet Apollo verliefd worden op de nimf Daphne. De tweede pijl is voor Daphne bestemd en moet ervoor zorgen dat Daphne de liefde van Apollo niet beantwoordt. Apollo blijft haar echter achtervolgen. Daphne roept de hulp in van haar moeder om haar achtervolger te ontlopen en ze vraagt haar haar te veranderen in een laurierboom.
- Phaeton: Phaeton is de zoon van de zonnegod Helios en Klymene. Helios bestijgt elke dag de zonnewagen. Phaëtons grootste wens was om ook met deze wagen te rijden, en op een dag nam hij de kans waar. De paarden merkten echter dat iemand anders de teugels in handen hield en sloegen op hol. De zonnewagen scheerde rakelings langs de aarde en door de hitte ontstonden er grote dorre plekken: de woestijnen. Voordat de hele aarde in brand zou staan, besloot de oppergod Zeus in te grijpen. Hij gooide een bliksemschicht naar Phaëton, waardoor de laatste uit de wagen viel, naar beneden stortte en stierf.

Beide verhalen gaan over hoogmoed en over de val die daarmee gepaard gaat. De auteur vertrok van dit idee om er een hedendaags verhaal van te maken, dat geprojecteerd kan worden op het hoofdpersonage. Maar ook op de ons omringende maatschappij.

Besprek met de leerlingen hoe ze de hoogmoed in de voorstelling ervaren hebben. Identificeren ze zich met het personage? Tot op welke hoogte? Wanneer kantelt de sympathie voor het personage in afkeer?

Kunnen de leerlingen de lijn doortrekken naar de economische, politieke, maatschappelijke hedendaagse context?

Groei in het verhaal

Het woord 'groeien' in al zijn varianten komt heel vaak voor in de tekst.
Het personage groeit zowel letterlijk als in ambitie.
Doorheen het verhaal loopt de parallel met de verwijzing naar de nautilus.

1. Letterlijke groei

We zien hoe het hoofdpersoonage ontstaat. Hij groeit op in een doorsnee gezin, waar hij "alles heeft wat hij nodig heeft. Meer zelfs! De mogelijkheden zijn oneindig. En de verwachtingen groot."

"Van hieraf zou het vooruit gaan.
Vooruit!
Goed begonnen is half gewonnen.
Centimeter na centimeter.
Klim!
Stap voor stap.
Trede na trede.
Dag na dag.
Overwinning na overwinning.
Steil omhoog.
Mount Olympus.
Een rijzende ster."

Vanaf het moment van je geboorte worden er dingen van je verwacht.
Je moet lichamelijk groeien, en om dat te doen, moet je flink en voorbeeldig eten.
Ons personage groeit op in een warm nest, waar hij zich geborgen, beschermd, veilig weet.

Kunnen de leerlingen hier enkele aanwijzingen voor geven?

- verschillende armen zorgen voor de baby
- geborgenheid, huiselijkheid: moeder doet de afwas in een warme en huiselijke omgeving
- veiligheid door "die onzichtbare hand boven het hoofd en in de rug"

Vanaf wanneer merken de leerlingen dat er een soort van wrangheid in die bescherming komt?

- Eten: ons personage mag het eten zelf niet aanraken, hij wordt gestuurd door de handen rondom hem. Bij het voeden verliest de moeder snel haar geduld, ze propt hem hardhandig vol. De gordijnen gaan dicht omdat de buitenwereld dit eigenlijk niet moet zien.
- Zijn ouders laten hem de vrijheid om een hobby te kiezen, maar sturen hem eigenlijk volledig in een richting. Een onbeschreven blad wordt door het personage in een verrekijker gerold (aankondiging naar zijn verdere keuze om matroos te worden).
"Kies maar!
Wat wilt ge?
Ge moogt kiezen he.
Ge zijt vrij.
Wat gij wilt.
Wat wilt ge.
Gij beslist."

Niet nu, nee, ... niet rap rap.
Maar we moeten 't wel weten."

Wie maakt uiteindelijk de keuze wat het personage in zijn vrije tijd gaat doen? Is het personage wel zo vrij in zijn keuze als zijn ouders beweren?

De eerste radeloosheid van het personage merk je na die keuzescène. De druk van buitenaf en de zogezegde vrijheid doen hem letterlijk de gordijnen inkruipen. Ook in het begin van de voorstelling zegt het personage: "Ik heb altijd al het gevoel gehad dat de wereld veel van mij verwachtte. Absurd soms."

2. Ambitie – geestelijk groeien

Er wordt niet enkel van je verwacht dat je lichamelijk groeit, ook geestelijk wordt een mens geacht te groeien.

Je doet kennis en vaardigheden op, je stelt jezelf een doel, er worden normen opgelegd om te kunnen functioneren in de huidige maatschappij.

Het personage zoekt zichzelf een weg in het leven.

Tijdens de cafésceñe is hij nog heel onzeker, maar daarna leert hij de liefde kennen en ook al loopt het stuk, hij voelt zich goed, want "ik wist nu dat het bestond. Dat moment. Het moment dat alles goed is zoals het is. Niet meer groeien. Niet meer kiezen. Een vredig NU. Bouw verder. Ineens zal het er zijn. Wanneer ge 't niet verwacht. En ge zult het weten."

Dit is een belangrijke passage in de ontwikkeling van het karakter. Hij weet dat het moment zal komen dat hij innerlijke rust zal vinden, dat hij geen ambities meer na hoeft te streven, dat het goed is zoals het is. Hij denkt dat hij dat moment zal herkennen. En dat is precies waar het misloopt. Hij herkent het moment niet en zijn ambitie blijft maar groeien en wordt allesoverheersend.

Het personage gaat bij de marine. Hij start als eenvoudig matroos, maar klimt steeds hoger op de ladder, tot hij admiraal is.

Onderstaande lijst geeft de rangen weer van de Belgische marine (van hoog naar laag):

- admiraal (ADM)
- viceadmiraal (VAM)
- divisieadmiraal (DAM)
- flottieljeadmiraal (FAM)
- kapitein-ter-zee (KTZ)
- fregatkapitein (FKP)
- korvetkapitein (KVK)
- luitenant-ter-zee eerste klasse (1LZ)
- luitenant-ter-zee (LTZ)
- vaandrig-ter-zee (VTZ)
- vaandrig-ter-zee tweede klasse (2VZ)
- oppermeester-chef (OMC)
- oppermeester (1OM)
- eerste meester-chef (1MC)
- eerste meester (1MR)
- meester-chef (MTC)
- meester (MTR)
- tweede meester (2MR)

- eerste kwartiermeester-chef (1KC)
- kwartiermeester-chef (KMC)
- kwartiermeester (KMT)
- eerste matroos (1MT)
- matroos (MAT)

In de lange scène met het bootje groeit de ambitie van het personage. Alle rangen worden, verspreid in de tekst, vermeld. Wanneer het bootje aanmeert, is de hoogste rang bereikt: hij is admiraal geworden.

In die bootscène merken we ook dat hij evolueert in zijn relaties.

Welke evolutie merken de leerlingen op in de relatie met zijn vriendin, zijn moeder, zijn vader?

Bij de laatste scène zou het moment gekomen moeten zijn dat het personage eindelijk verzadigd is, ziet dat het genoeg geweest is. Al zijn relaties zijn kapot gegaan. Hij is admiraal, maar dat geeft hem nog niet het voldane gevoel dat hij verwacht had.

Hij zegt ook letterlijk het volgende:

“Arrivé. Ik ben er. De top. Ziet mij.

En nu? Hèh. Ik dacht dat 't genoeg zou zijn. Goed zoals 't is. Maar...

Kak! Meer. Honger. Nu.”

Ook zichzelf richt hij uiteindelijk volledig ten gronde.

3. Vergelijking met nautilus

Doorheen het hele verhaal loopt de verhaallijn van de nautilus.

“Neem nu de nautilus.

Een inktvisachtig weekdier van maximum 20 centimeter.

Een platte spiraalvormige schelp die wat aan een slakkenhuis doet denken.

Met uit de voordeur van dat huis een warrige hoop spaghetti.

Tentakels.

Niks spectaculair op zich.

Maar... die nautilus is er in geslaagd om al die honderden miljoenen jaren te overleven.

Zomaar, alsof het niets is.

Goed aangepast?

Nee! Niets!

Niet in lichaamsbouw.

Niet in kleur.

Niet in gedragingen.

Niet in dieet.

Niets!

Niet dromen van meer.

Van anders, van beter.

Niets bijschaven, sleutelen, niets perfectie!”

...

“De nautilus heeft een schelp, opgebouwd uit 35 kamers.

Dat is niet altijd zo geweest.

Van bij de geboorte bedoel ik.

Bij geboorte heeft hij één kamer.

Daar woont hij in.
Ondertussen bouwt hij voor de voordeur van dat huis aan een nieuwe kamer.
Net iets groter dan de vorige.
Als die af is gaat hij daar wonen.
En zo doet hij verder.
Dag na dag.
Tot ineens: kamer 35.
Hij weet het.
Dit is het.
Nu is het goed zoals het is.
Voor altijd.”

...

“De nautilus heeft één uitzonderlijke gave:
hij is bestand tegen de druk op uitzonderlijke dieptes.
Net onder het wateroppervlak of op honderden meters diepte...
Het maakt hem niets uit.
Hij is een prehistorische duikboot, perfect in zijn eenvoud.

Maar wat hij niet weet is dat er aan elke kracht een grens is.
Bij hem ligt de grens op 500m diepte.
Gaaf hij in een moment van overmoed nóg dieper,
Dan imploderen zijn 35 kamers.
Zonder genade.
Wham!

498 meter
499 meter
500 meter
501 me...”

*Wat gebeurt er met de nautilus wanneer hij tot meer dan 500m onder het wateroppervlak daalt?
Zien de leerlingen de link met het personage?*

MUZIEK

Aria's

De verhalen over de metamorfosen die dienden als uitgangspunt voor de voorstelling, werden ook meermaals in muziek gegoten. Zefiro Torna koos voor aria's uit de volgende opera's:

- La Daphne van Marco da Gagliano (1608).
 - Chi da lacci d'amor: deze aria wordt in het begin van de voorstelling gezongen, bij de geboorte van het personage. Deze aria gaat over de tweestrijd tussen liefde en vrijheid. Cupido zingt: "Wie ongebonden is door liefde, is vrij. ... Wie niet van de liefde houdt, heeft een rusteloos hart."
 - Piangete Ninfe: Huil, nimfen. Daphne is veranderd in een laurierboom. Deze aria wordt gezongen in het café en wordt getransformeerd in een house-nummer.
 - Dolcissime Sirene: wordt gezongen wanneer de moeder van het hoofdpersonage gestorven is.
- Daphne e Apollo van Georg Friedrich Haendel (1709-1710). Deze aria komt verschillende keren tijdens de voorstelling terug. Het is het deuntje dat je dagen nadien nog meepom-pomt.
- Phaéton van Jean Baptiste Lully (Il me fuit, Le sort de Phaeton) (1683)
 - Il me fuit: "tant de froideur succède à tant de flame... j'esperois un destin heureux". Deze aria wordt gezongen wanneer het personage zichzelf en zijn geliefden kwijt is.
 - Le sort de Phaéton: "Dieux! Je frémis! ... Tu vas tomber. N'attens plus de secours, le Ciel fait tonner sa colère. Quel oracle! Quelle terreur! Ah! Je me sens frémir d'horreur!"
Op het einde van de voorstelling wordt deze aria gezongen. De tekst spreekt voor zich. Het is de val van het spreekwoord 'hoogmoed voor de val'.

Alle aria's komen uit opera's uit de Barok.

De barok is een Europese stijlperiode die aan het begin van de 17e eeuw in Italië tot ontwikkeling kwam en tot in de eerste helft van de 18e eeuw voortduurde, en die zich kenmerkt door overdaad van vorm en heftigheid van gevoelsuitdrukking. De barok kwam tot uiting op alle terreinen van de cultuur, zoals architectuur, tuinarchitectuur, schilderkunst, beeldhouwkunst, literatuur en muziek. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen vroeg-, hoog- en laatbarok. De laatbarok wordt ook wel rococo genoemd. (bron: Wikipedia)

De barokke aria's die gebracht worden door de muzikanten van Zefiro Torna blijven niet altijd even puur. Parallel met de groei van het hoofdpersonage, de ontwrichting, het buitensporige, wordt ook de muziek vervormd.

Dat merk je bijvoorbeeld in het nummer Piangete, dat rustig begint, op café, en uitmondt in een soort van house-nummer.

Lieselot, op scène, bedient zich van knopjes, instrumenten, loop-stations, om de pure barokmuziek van deze effecten te voorzien.

Barokke instrumenten: aartsluit en teorbe

De aartsluit en de teorbe zijn belangrijke instrumenten uit de late Barok. Jorgen bespeelt de instrumenten soms als waren het hedendaagse instrumenten. Dat merken we bv. in de cafescène.

aartsluit

teorbe

Geluidseffecten - bruitage

Naast Jurgen en Lieselot, de twee muzikanten die live op scène waren, werkten we ook met een derde muzikant, die zich ook wel geluidskunstenaar noemt: Bram Bosteels. Hij zorgde voor de geluidseffecten bij de voorstelling.

Die zijn er enerzijds door het bedienen van knopjes en instrumenten live op scène, door Lieselot.

Anderzijds wordt er ook gebruik gemaakt van abstracte, opgenomen gegevensgeluiden die een rol spelen in de muzikaliteit van het verhaal.

De storm bv. wordt zo in bruitage vorm gegeven.

POPPEN, MATERIAALKEUZE EN SCENOGRAPHIE

Ultima Thule brengt figurentheater. In de inleiding vermeldden we al dat suggestie zeer belangrijk is in het verhaal dat we willen vertellen.

Toen het idee ontstond om een voorstelling te maken over een personage dat steeds maar groeit, zaten de regisseur, scenograaf en poppenmaakster uitgebreid samen om na te denken over hoe je zo'n groei in hemelsnaam in een pop moet verbeelden.

Er moest gekozen worden voor een techniek die blijvend bruikbaar zou zijn en die technisch en financieel ook realiseerbaar is.

Het is onmogelijk om met een reuzegrote pop op scène te staan. Daarom werd gekozen voor optische illusie.

De gordijnen hebben een belangrijke functie in de voorstelling. Ze laten toe om bepaalde aspecten van de figuren of muzikanten te accentueren.

Tegelijk functioneren ze als een soort coulissen: er worden figuren of rekwisieten achter verborgen.

Hun belangrijkste functie in B.I.G. is echter die van de optische illusie: vóór de gordijnen zien we een grote hand, we willen de illusie opwekken dat zich achter de gordijnen nog een volledige arm, een lichaam bevindt.

De scenografie werd ontworpen door Rupert Defossez, die ook lichtontwerper en -technicus is bij Ultima Thule.

Evelyne Meersschaut is een poppenmaakster die graag verschillende materialen en technieken uitprobeert en zo het figurentheater ver doet afstaan van het klassieke poppentheater, zonder er mee te breken.

Voor de figuren werd er gekozen voor mousse en panty-stof als materialen.

De geboorte van het hoofdpersonage ontstaat uit het simpelste wat er is, een cel, een bol.

Snel krijgt deze bol armen, benen, een lijf.

Van daar af groeit het personage.

Herinneren de leerlingen zich nog hoe de pop groeit in de loop van de voorstelling?

Na het scène van het eten is de baby al 'volgepropt', uit de draagzak puilt zijn dikke lijfje.

Tijdens de scène waarbij het hoofdpersonage een hobby 'kiest', is de taille van de pop aanvaardbaar, in verhouding. De pop is perfect manipuleerbaar voor de acteurs.

Na de scène waarin de pop keuzes moet maken, krijgt hij een ander hoofd: "Ik krijg daar zo ne kop van."

Wanneer het personage op café gaat poolen, werken we niet meer met een volledig lijf.

Waaruit bestond het lijf van het hoofdpersonage tijdens deze scène? Weten de leerlingen nog hoe deze figuren gemanipuleerd werden?

Met een hoofd, een arm en twee benen willen we de beeltenis van een volledig mens weergeven.

Het personage groeit zichzelf hier reeds te buiten. Hij hapert aan de gordijnen, stoort de muzikanten met zijn lange armen.

Ook in de tekst wordt gerefereerd naar zijn groeiende lijf:

“Uw hart voelen groeien

Bijna ontploffen

Maar alles bijeen houden”

Na deze scène volgt een lange scène waarin hij inscheept. Hier ligt de focus volledig op het bootje, we zien het hoofdpersonage niet. Zijn karakter verandert wel volledig tijdens de reis.

Wanneer ons hoofdpersonage zijn doel bereikt heeft, wanneer hij admiraal geworden is, heeft zijn lijf buitengewone proporties aangenomen.

Zijn hoofd blijft even groot, maar zijn romp is enorm en voor de spelers, noch voor hemzelf niet meer beheersbaar.

Hij heeft één arm en een paar dunne benen die zijn dikke lijf niet meer kunnen torsen.

In zijn ambitie is hij verzadigd, maar hij heeft nog niet genoeg. Hij vraagt de cocktail van de zangeres, maar kan het glas bijna niet meer vasthouden, laat staan over zijn dik lijf tot aan zijn mond brengen.

In de laatste scène wordt een feestelijke tafel gedekt voor één persoon. We zien vingers die het eten van het bord willen nemen, maar die zijn zo groot en onbeheersbaar geworden dat ze alles vernielen.

De muzikanten zingen: “Tu vas tomber! Ah! Quel oracle! Quelle terreur! Je me sens frémir d’horreur.”

De vernieling is totaal. Het personage heeft alles en iedereen rondom zich, maar ook zichzelf, vernield.

Nog meer zien/horen/lezen

www.ultima-thule.be

www.zefirotorna.be

Net voor de première was poppenmaakster Evelyne Meersschaut te horen op het programma Happy Hour op Radio Klara. Beluister het fragment via herbeluisteren op klara.be.

The Wolf of Wall Street, een film van Martin Scorsese uit 2013, heeft een vergelijkbare thematiek als die in B.I.G..